Asiantuntijalausunto: VNS 3/2021 vp Valtioneuvoston selonteko julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2022—2025. Ympäristövaliokunta 21.05.2021.

Suomen ilmastopaneeli

Markku Ollikainen

https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/JulkaisuMetatieto/Documents/VNS_3+2021.pdf

Valtioneuvoston selonteko julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2022—2025

Valtioneuvosto on antanut julkisen talouden suunnitelman vuosille 2022—2025. Julkisen talouden suunnitelma sisältää samalla Suomen vakausohjelman sekä vastaa EU:n vaatimukseen keskipitkän aikavälin budjettisuunnitelmasta. Julkisen talouden suunnitelma perustuu EU-asetuksen 473/2013 artiklan 4 mukaisesti valtiovarainministeriön kansantalousosaston riippumattomaan makrotalouden ja julkisen talouden ennusteeseen. Selonteko vastaa tarkastelukaudella keskeisiin haasteisiin talouskasvun voimistamisesta, työllisyyden tason nostamisesta ja kestävyysvajeen hallinnasta.

Ilmastopaneelin yleisnäkemys

Korona-pandemian tuoma shokki ja siitä elpyminen sävyttää esitettyä talouden suunnitelmaa. EU:n elpymispaketti tuo Suomelle noin 2 MRD rahoituksen edistää vihreää siirtymää vuoden 2022 – 2025 välisenä aikana. Tämän rahoituksen tehokas käyttö yhdessä muiden ilmastotoimien edistämisen ja verojärjestelmän kehittämisen kanssa tukee kestävää kasvua ja Suomen hiilineutraaliustavoitteen saavuttamista. Ilmastopaneeli kiinnittää huomiota seuraaviin asioihin kestävän kasvu ja hiilineutraaliustavoitteen näkökulmasta.

Ilmastopolitiikka kytkeytyy yhä tiukemmin elinkeino-, innovaatio- ja veropolitiikkaan. Päästöoikeuskauppa koskee suurta osaa suomalaisia energia- ja prosessiteollisuuden yrityksiä. Toisaalta ilmastopolitiikka edistää suurta teollisen rakenteen muutosta ja synnyttää uusia ja merkittäviä liiketoimimahdollisuuksia, joita voidaan jouduttaa innovaatio- ja veropolitiikan keinoin. Kun tämä yhteys huomioidaan toiminnassa oikein, ilmastopolitiikka edistää kasvua ja kestävyysvajeen voittamista.

Suomessa kiinnitetään usein huomiota työn alhaiseen tuottavuuteen suhteessa Ruotsiin. Ilmastopaneeli kiinnittää huomiota siihen, että Ruotsi on Suomea nopeammin ja laaja-alaisemmin edistänyt rakennemuutosta ja jouduttanut irtaantumista fossiilitaloudesta. Vertailun vuoksi, Suomen hiilijalanjälki per capita olisi vuonna 2019 9,6 t ilman hiilinielua ja 7 t sen kanssa, ovat Ruotsin vastaavat luvut 5 ja 1,5 t / per capita. Tämä ilmentää suoraan, kuinka paljon alhaisempi teollisen rakenteen hiilisidonnaisuus on Ruotsissa kuin Suomessa.

Yksityiskohtaisia kommentteja

1. Hallituksen mukaan 50 % elpymisvälineestä kohdistetaan vihreän siirtymän edistämiseen. Suunnitelmasta ei käy ilmi, että toteutuuko tämä todellisuudessa, kun katsotaan muihin tavoitteisiin kohdennettu rahoitus. Kestävän kasvun ohjelman kommentoinnissa myös elinkeinoelämän taholta korostettiin tarvetta kohdentaa rahoitus pääasiassa vihreän siirtymän edistämiseen. Rahoituksen kohdennusta olisi syytä edelleen tarkistaa palvelemaan paremmin vihreää siirtymää.

2. Hallituksen aiempi päätös energiaverotuksen kehittämisestä on oikeansuuntainen. Viittaamme tässä veroperustemuutoksiin koskien kaukolämpöverkkoon lämpöä tuottavien lämpöpumppujen ja konesalien sekä kierrätysteollisuuden siirtäminen sähköveroluokkaan II, joilla edistetään sähköistymisen kannattavuutta, sekä parafiinisen dieselin tuen poisto, sillä sen ilmastopäästöt ovat samat kuin muun dieselin ja uudistunut moottoriteknologia itsessään jo estää lähipäästöjä.

3. Päätös nostaa turpeen verotuksen alaraja tasolle 10 000 MWh nykyisen 5 000 MWh on ilmastollisesti haitallinen. Kyseenalaista on hyödyttääkö se turvetuottajia, mutta se parantaa lämpölaitosten tulosta ja varmuudella se laskee valtion verotulokertymää ja siten suurentaa kestävyysvajetta. Verotuen arvioidaan kohdentuvan pieniin lämpölaitoksiin, jotka kuuluvat EU:n ilmastopolitiikassa ns. taakanjakosektoriin. Suomen taakanjakosektorin tavoitteen voi arvioida nousevan vuodelle 2030 aina noin 47 prosenttiin nykyisestä 38 prosentista. Turpeen veromuutosten aiheuttamaa päästöjen lisäys täytyy siten kompensoida taakanjakosektorissa, joka on jo muutoinkin kiristyvän päästövähennysvelvoitteen alainen.

4. Yrityksille aiemmin maksetun päästökauppakompensaation korvaa energiaintensiivisten yritysten sähköistämistuki. Sähköistämistuen tuki-intensiteetiksi on linjattu 25 % ja katoksi 150 milj. euroa vuodessa. On tärkeää turvata, että tukea ei makseta yleisenä tulotukena, vaan se kohdistetaan juuri hiilineutraaliutta edistäviin toimiin, kuten energiatehokkuuden parantamiseen, prosessien sähköistämiseen tai muihin merkittäviin päästövähennystoimiin sekä uusiutuvan sähkön tuotantoon ja hankintasopimuksiin.

5. Eri hallinnonaloille kohdistetut leikkaukset toimivat osin hiilineutraaliustavoitetta vastaan. Maa- ja metsätalouden hallinnonalan määrärahatasoa laskentaan vuodesta 2023 alkaen 35 M€. Vähennyksen kohdistetaan useisiin eri menokohtiin, mutta niin että viljelijöiden saama tuki ei vähene. Tämä voi olettaa tarkoittavan, että ilmasto- ja ympäristöhankkeisiin varattu rahamäärä laskee. Tilannetta pahentaa se, että CAP-uudistuksen yhteydessä Suomi suunnittelee luopuvansa lannoitteiden käytön rajoista korvaamatta sitä esimerkiksi veroinstrumentilla. Kasvava lannoitus lisää paitsi rehevöittävää kuormitusta, myös N_2O-päästöjä maaperästä ja myös metaanipäästöjä vesistöihin huuhtoutuneista ja hajoavista ravinteista. Ympäristöministeriön rahoitus laskee selvästi ja sillä on osin samanlainen vaikutus. Erittäin valitettavaa on myös tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoiminnan tukemisen lasku vuodesta 2023 alkaen 23 milj. eurolla.

Lopuksi

Selonteossa todetaan, että julkisen talouden suunnitelmaan sisältyvien hiilineutraaliutta edistävien määrärahojen lajittelussa on käytetty hallitusohjelman mukaisten strategisten kokonaisuuksien jakoa. Selonteko ei kuitenkaan esitä tarkemmin, kuinka paljon varoja kohdistetaan aidosti vihreään siirtymään. Tämän lisäksi julkisen talouden suunnitelmassa päätetyt säästöt vuodesta 2023 alkaen kohdistetaan myös hiilineutraaliuutta edistäviin toiminnallisiin- ja tutkimusmäärärahoihin. Tätä ei voi pitää johdonmukaisena taloudenpitona. Kuvaa sumentaa turpeen verotuksen päästöjä ja kustannuksia lisäävät kohtelu.